

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra celoživotního vzdělávání a podpory studia

Přechod z dětského domova na trh práce

Bakalářská práce

Autor: **Lenka Čumplová**

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Jirsáková, Ph.D.

2017

ZADÁVACÍ LIST

ZADÁVACÍ LIST

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

Přechod z dětského domova na trh práce

vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Jsem si vědoma, že moje bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

.....

(podpis autora)

V dne

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé práce, PhDr. Jitce Jirsákové, Ph.D. za její cenné rady, které mi poskytla v průběhu zpracování mé práce, a její vstřícný přístup. Děkuji také všem respondentům za ochotu poskytnout mi rozhovor a adolescentům za důvěru při sdílení osobních témat.

ABSTRAKT

Bakalářská práce s názvem „*Přechod z dětského domova na trh práce*“ je zaměřena na vývojové období adolescence, ve kterém toto zařízení děti z dětských domovů opouštějí. Byly definovány problémy, se kterými se děti z dětských domovů potýkají. Dále byla vymezena samotná ústavní výchova, zařízení pro výkon ústavní výchovy a byla uvedena legislativa zabývající se touto problematikou. Další důležitou část tvoří kapitola trh práce. Práce se také zaměřuje na samotné opouštění dětských domovů, přechod na trh práce a vstup do samostatného života.

Výzkumnou metodou byl rozhovor s adolescenty, kteří již dětský domov opustili a s vychovateli, kteří pracují v konkrétním dětském domově, ze kterého dotazovaní odešli. Rozhovory s adolescenty, kteří již opustili dětský domov, byly následně zpracovány do kazuistik.

Bylo zjištěno, že pro mladé lidi, kteří opouštějí dětský domov, je v samostatném životě nejobtížnější hospodaření s financemi. I přesto, že v dětském domově absolvují různé přednášky, jsou spíše pasivními posluchači.

KLÍČOVÁ SLOVA

Ústavní výchova, dětský domov, adolescence, trh práce

ABSTRACT

The bachelor theses titled „*The Transition from Children's Home to the Labor Market*“ is focused on the period of adolescence. It is the time when children leave children's home. In the theses were defined problems which children from children's home face. There were also defined institutional education, facilities for institutional care and legislation dealing with this issue. Another important part is the chapter focused on labor market. The theses was also focused on leaving children's home and the transition to the labor market and access to an independent life.

Research method was interview with adolescents who have left the children's home and the educators who work in the particular children's home, from which respondents left. Interviews with adolescents who have left the children's home were processed into casuistry.

It was found that it is hard for young people who leave the children's home to manage their finance. Even though children attend various lectures, they are rather passive listeners.

KEYWORDS

Institutional care, children's home, adolescence, labor market

OBSAH

SEZNAM GRAFŮ	10
SEZNAM POUŽÍTÝCH ZKRATEK.....	11
ÚVOD.....	12
CÍLE A METODIKA	14
Cíle.....	14
Metodika	14
I. TEORETICKÁ ČÁST PRÁCE.....	15
1 VÝVOJOVÉ OBDOBÍ ADOLESCENCE.....	15
1.1 Vymezení pojmu adolescence.....	15
1.2 Příprava a volba povolání adolescentů.....	16
2 PROBLÉMY DĚTÍ DLOUHODOBĚ VYCHOVÁVANÝCH V DĚTSKÝCH DOMOVECH	17
2.1 Deprivace	18
2.1.1 Psychická deprivace.....	18
2.1.2 Citová deprivace	19
2.1.3 Sociální deprivace.....	19
2.1.4 Ústavní deprivace	19
2.2 Postrádání rodiny	20
3 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA V ČESKÉ REPUBLICE	22
3.1 Legislativa.....	22
3.2 Ústavní výchova.....	22
3.3 Zařízení pro výkon ústavní výchovy.....	23
3.3.1 Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let	23
3.3.2 Dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav a ústav sociální péče	24
3.4 Problematika ústavní výchovy	26
3.5 Osobnost vychovatele	27
3.5.1 Vzdělání vychovatelů	27
3.5.2 Role vychovatele.....	28
4 TRH PRÁCE A ZAMĚSTNANOST	29
4.1 Nezaměstnanost.....	29
4.2 Skupiny ohrožené na trhu práce	29

5	OPOUŠTĚNÍ ZAŘÍZENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY	32
5.1	Obtíže adolescentů opouštějících zařízení ústavní výchovy	32
5.2	Projekty usnadňující vstup do života	33
5.3	Odchod z dětského domova	34
5.4	Možnosti při opuštění dětského domova.....	35
5.4.1	Možnosti bydlení	35
5.4.2	Možnosti pracovního uplatnění	35
II.	PRAKTICKÁ ČÁST PRÁCE	38
6	VÝZKUM.....	38
6.1	Cíl výzkumu	38
6.2	Metodika výzkumu.....	38
6.3	Výzkumný soubor	40
6.4	Průběh výzkumu.....	40
6.4.1	Respondenti, kteří již opustili dětský domov.....	41
6.4.2	Respondenti z řad vychovatelů v dětském domově.....	47
7	SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ	51
7.1	Shrnutí.....	51
7.2	Doporučení vzdělávacích aktivit usnadňujících přechod na trh práce.....	51
8	ZÁVĚR.....	54
9	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	56
	SEZNAM PŘÍLOH.....	61
	PŘÍLOHY	62

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Porovnání forem náhradní péče 2005 - 20015	26
Graf 2 – Počet dětí v ústavní výchově za školní rok 2015 - 2016	27

SEZNAM POUŽÍTÝCH ZKRATEK

IQ – Inteligenční kvocient

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OZP – osoba zdravotně postižená

o.p.s. – obecně prospěšná společnost

o.s. – občanské sdružení

ÚVOD

V životě každého z nás je rodina velmi důležitou součástí. Bohužel jsou zde také lidé, kteří rodinu nemají. U dětí se taková situace řeší v nejlepším možném případě adoptí, kdy děti najdou milující rodinu nebo pěstounskou péči. Další možností je poté umístění do ústavní výchovy.

Ústavní výchova představuje jednu z forem náhradní výchovné péče. Do ústavní výchovy jsou umístěny nejen děti, které nemají rodinu, ale také děti, o které se rodiče či rodina nechtějí nebo nemohou postarat.

Během výchovy v rodině se klade velký důraz na přípravu dítěte na jeho samostatný budoucí život. Ale jak jsou na takový život připraveni ti, kteří nemohou vyrůstat ve své biologické rodině, ale rodinou se jim stal dětský domov?

Výchova v dětském domově je do jisté míry nepřírozená. Pro většinu lidí jde o vzdálený pojem, protože většina z nás si z dětství vybaví právě své rodiče či sourozence. Dětský domov však představuje takový vlastní svět, kde jsou určitá pravidla a specifika.

Práce se bude zabývat ústavní výchovou v České republice a jejím vlivem na budoucí život těch, kteří ji opustili.

Teoretická část se bude nejprve věnovat vývojovému období, ve kterém se z dětského domova odchází do života. Dále se bude zabývat problémy, se kterými se potýkají tyto osoby. Další kapitolou bude ústavní výchova v České republice, kde bude vymezena legislativa, budou popsána zařízení pro výkon ústavní výchovy a vliv osobnosti vychovatele na děti svěřené do ústavní péče. Dále se bude zabývat trhem práce a zaměstnaností. Nakonec bude popsáno samotné opouštění zařízení ústavní výchovy.

V praktické části bude pomocí rozhovorů a následných kazuistik zjišťována aktuální situace adolescentů z dětských domovů při vstupu na trh práce. Budou identifikovány obtíže, se kterými se potýkají. Dílčím cílem praktické části bude také uvést doporučení vzdělávacích aktivit, které by umožnily hladší vstup z dětského domova na trh práce.

Důvodem zvolení vlastního tématu bakalářské práce bylo mé vlastní angažování se v této oblasti. Má sestra i matka působí jako vychovatelky v dětských domovech již řadu let. Já sama jsem se této práci začala věnovat po ukončení střední školy a věnuji se jí i v současné době.

CÍLE A METODIKA

Cíle

Hlavním cílem práce je zjistit aktuální situaci adolescentů z dětských domovů při vstupu na trh práce a identifikovat obtíže, se kterými se potýkají. Dílčím cílem je vytvoření doporučení vzdělávacích aktivit pro rozvoj kompetencí pro řízení kariéry a hladšího vstupu na trh práce pro dospívající mladé lidi z dětských domovů.

Metodika

V teoretické části budou charakterizovány pojmy z oblasti ústavní výchovy, a to na základě studia odborné literatury. Hlavní metodou použitou v praktické části budou rozhovory s mladými lidmi, kteří již opustili vybrané ústavy a následně budou vytvořeny kazuistiky. Také zde budou použity rozhovory s vychovateli působícími ve výchovných ústavech. V závěru praktické části budou vytvořena doporučení vzdělávacích aktivit, která ulehčí dospívajícím opouštějícím dětský domov vstup na trh práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST PRÁCE

1 VÝVOJOVÉ OBDOBÍ ADOLESCENCE

Adolescence (z lat. *adolescens* – dospívající), také dospívání, je důležitým obdobím každého jedince, neboť se jedná o mezník mezi dětstvím a dospělostí, kdy se u každého z nás formuje vlastní osobnost (Macek, 1999, s. 11).

G. S. Hall je považován za zakladatele psychologie adolescence. Ten popisuje adolescenta jako osobu v rozporu, která je plná ideálů, přání a emocí. Toto období označuje jako období „bouře a vzdoru“ proti světu dospělých a společnosti (Macek, 1999, s. 16-17).

1.1 Vymezení pojmu adolescence

Vágnerová (2000, s. 253) definuje období adolescence jako druhou fázi dospívání. Toto období začíná asi kolem 15. roku života a jedinec z biologického hlediska pohlavně dozrává. Období adolescence končí asi kolem 20. roku života.

V tomto období se urychluje růst člověka a roste IQ. Člověk se také emočně vyvíjí. Tyto změny Langmeier a Krejčířová (2006, s. 146-146) označují pojmem *sekulární akcelerace*.

Kromě biologického dozrávání se také mění osobnost jedince i jeho postavení ve společnosti, kde získává nové role. Jedinec se osvobozuje z vázanosti na rodinu a vzájemné vztahy s rodiči se ustalují (Vágnerová, 2000, s. 253).

Vrstevníci v tomto období hrají důležitější roli než v obdobích předchozích. Vrstevnické skupiny se utvářejí společnou činností a společnými zájmy, ale také společnými obavami. Skupinová identita je často důležitější než identita osobní, protože adolescenti se často definují tím, ke které skupině patří (Vacínová a kol., 2010, s. 102).

Vágnerová (2000, s. 253-254) adolescenci definuje v několika důležitých bodech. Prvním bodem je *plnoletost*, která je již chápána nejen jako právní odpovědnost, ale také jako plná zodpovědnost za své jednání. Druhým bodem je uskutečnění *prvního pohlavního styku*, případně i početí dítěte. Třetí bod pojednává o *ukončení*

povinné školní docházky a dovršení přípravy na budoucí povolání. Někteří adolescenti již nastupují do zaměstnání a je pro ně důležitá ekonomická nezávislost.

1.2 Příprava a volba povolání adolescentů

Adolescenti se připravují na budoucí povolání a mnozí již nastupují do svých prvních zaměstnání. Mění se také jejich postoje k budoucímu životu a cítí svobodu ohledně jejich možností (Vágnerová, 2000, s. 253).

Melgosa (1999, s. 53) proto dělí faktory, které ovlivňují volbu povolání do 4 kategorií:

- **Osobnost** – Rozhodujícími faktory při volbě budoucí profese jsou schopnosti a vlastnosti člověka. V adolescentním období člověk poznává sám sebe, hledá své místo ve společnosti a tvoří si vlastní žebříček hodnot.
- **Prostředí** – V prostředí lidé získávají velké množství různých podnětů a otevírají se jim různé možnosti. V takovém prostředí se mladí lidé učí rozlišit, jakou roli mají ve společnosti.
- **Vzdělání** – Vzdelání představuje odbornou způsobilost, kterou lidé získali v průběhu vzdělávání. Rozsah vědomostí má poté vliv na rozhodnutí jedince vstoupit do zaměstnání, nebo pokračovat ve studiu.
- **Pracovní příležitosti** – Při rozhodování mladých lidí ohledně budoucího povolání, hraje důležitou úlohu trh práce. Některá povolání jsou obtížně získatelná a požadavky na trhu práce se neustále mění.

2 PROBLÉMY DĚTÍ DLOUHODOBĚ VYCHOVÁVANÝCH V DĚTSKÝCH DOMOVECH

Podle Škoviery (2007, s. 22-23) se do zařízení ústavní výchovy nejčastěji umisťují děti, o které se rodiče *nemohou* starat ze závažných důvodů (např. smrt rodičů, choroby, výkon trestu), o které se starat *nechtějí*, čímž nenaplnují jejich základní fyziologické potřeby, nebo o které se starat *neumějí* a výchovu nezvládají.

Nejčastějšími důvody umisťování dětí do těchto zařízení bývají podle Bittnera (2007, s. 23-25), tyto:

- odložení nebo opuštění,
- smrt rodičů,
- zneužívání (psychické, fyzické či sexuální) a týrání,
- zanedbávání dítěte a jeho výchovy,
- závažné výchovné problémy,
- nemoc rodičů (fyzická, duševní),
- nepříznivá rodinná situace (chudoba, nevyhovující zázemí).

Dlouhodobý pobyt v ústavních zařízeních má vliv na osobnost vychovávaného jedince. Na tuto skutečnost poprvé poukázali Z. Matějček a J. Langmeier. Zprvu se zabírali psychickými potřebami dítěte, později také dospělého mladého jedince.

Matějček (1999, s. 25-28) definoval pět základních psychických potřeb. První z nich je *potřeba stimulace* – jedinec by měl získávat dostatek kvalitních a proměnlivých podnětů, protože to ho následně vede k další aktivitě. Další potřebou je *potřeba smysluplného světa* – podněty by měly mít určitý řád a smysl, to umožní jedinci nabývat nové zkušenosti, učit se a jedinec bude schopen se přizpůsobit životním podmínkám. *Potřeba životní jistoty* znamená pocit jistoty, který bývá vyvoláván vztahy v rodině a k blízkým. Díky tomu se člověk zbavuje úzkosti a pocituje bezpečí. Přijetí sebe sama a své hodnoty a následné začlenění se do společnosti vyjadřuje *potřeba pozitivní jistoty*. Nejvyšší potřebou je podle

Matějčka *potřeba otevřené budoucnosti*, která značí naděje člověka a jeho životní perspektivy. Definuje ji také jako hranici mezi nadějí a beznadějí.

Podle Bittnera (2007, s. 57-58) je nejdůležitější potřebou dítěte láska, vřelost a přijetí. V případě uspokojení těchto potřeb dítě nestrádá i přes neuspokojení jiných, hlubokých potřeb. Tato potřeba u dětí v ústavní výchově není dostatečně uspokojována, a proto se pozornost upíná zejména na materiální potřeby.

2.1 Deprivace

Vágnerová (2004, s. 53) definuje deprivaci jako stav, kdy nejsou uspokojovány potřeby člověka po dostatečně dlouhou dobu a přiměřeným způsobem.

2.1.1 Psychická deprivace

Dlouhodobé neuspokojování citových a psychických potřeb má na osobnost člověka výrazný vliv. Tuto situaci Langmeier a Matějček (2011, s. 26) označuje pojmem **psychická deprivace**. Tento pojem autoři vysvětlují jako „*psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostačující míře*“.

Problém psychické deprivace je u jedinců, kteří strávili část života v ústavním zařízení, poměrně častý. Tito lidé jsou často viděni jako skupina, a ne jako samostatní jedinci. Proto nemají schopnost za sebe rozhodovat nebo nést odpovědnost za své činy (Fedorová, 2005, s. 36).

Psychická deprivace se častěji objevuje u jedinců, kteří v ústavním zařízení pobývali od dětství až do dospělosti. Následky těchto deprivací mohou přetrvávat až do dospělosti. Závažnost a schopnost odstranění psychické deprivace v dospělosti záleží na tom, kdy se dítě do zařízení dostalo a jak dlouho v něm bylo (Mühlapachr, 2001, s. 35).

2.1.2 Citová deprivace

Matka v rodině představuje zdroj jistoty a bezpečí. Díky matce se dítě učí důvěřovat okolí a nabývá pocitu sebedůvěry. Jestliže tyto pocity jistoty a bezpečí nejsou dostatečně uspokojovány, vzniká **citová deprivace**. Dítě se obtížně orientuje ve svých pocitech, je emočně nestabilní a nedůvěřuje svému okolí. Také se špatně adaptuje a nepříznivě reaguje na změny (Vágnerová, 2004, s. 597-599).

2.1.3 Sociální deprivace

Děti v zařízeních ústavní výchovy nemají reálné představy o sociálních vztazích ve společnosti. V těchto zařízeních je takové prostředí, které má za úkol dítě chránit a organizovat jeho aktivity. Často zde scházejí sociální podněty a modely pro vlastní chování (Langmeier, Matějček, 2011, s. 293).

V dětských domovech je většina aktivit předem určena, a proto se děti nenaučí se samostatně rozhodovat. Vzorce chování, které děti získaly v domově, často nestačí pro začlenění se do běžného života po odchodu z domova. Proto se následně po odchodu stává, že selhávají v životě a složitě se vyrovnávají s osobními krizemi (Vágnerová, 2004, s. 602).

2.1.4 Ústavní deprivace

Pro život v ústavním zařízení je obvyklá také **ústavní deprivace**. Podle Gottwaldové (2006, s. 4) znamená ústavní deprivace narušení psychického vývoje, kdy se objevují poruchy chování a liší se také přístup k životu a vztah k sobě samému.

Jedinci v ústavní výchově často procházejí více ústavami, a proto mohou mít problémy s vytvářením citových vztahů s vychovateli. Pro vybudování otevřeného vztahu a pocitu důvěry je třeba dostatek času (Macek, 2003, s. 49-50).

2.2 Postrádání rodiny

Jedinci, kteří byli umístěni do některého ze zařízení ústavní výchovy, často postrádají rodinu. I když se v ústavech snaží vytvářet rodinné prostředí, skutečnou rodinu jim vychovatelé jen těžko nahradí.

Rodina je primární skupina, kde se formuje osobnost dítěte. Není však pouze skupinou, ale také institucí, která je velmi důležitá a zároveň velmi křehká. Rodina má dominantní roli a představuje strukturovaný celek. Úkolem tohoto celku je vytvářet bezpečné a stabilní prostředí (Procházka, 2012, s. 101).

Podle Procházky (2012, s. 103-112) plní tedy rodina následující sociální funkce:

- biologicko-reprodukční,
- sociálně-ekonomická,
- výchovná,
- socializační,
- emocionální,
- ochranná a domestikáční,
- rekreační a regenerační.

Ve výchově hrají důležitou roli rodiče, kteří se stávají vzorem. Rodina poskytuje dítěti základ pro život, zakládá se na vzájemné spolupráci a pomoci a členy spojuje intimními vztahy. Rozvraty v rodině způsobují citovou nerovnováhu dítěte a vyvolávají nejistotu (Vacínová a kol., 2010, s. 65).

Rodiče jsou pro dítě hlavní oporou duševního života a vytvářejí domov. Ten pro děti znamená místo, kde se mohou cítit v bezpečí, kde mají své společenské „místo“. K tomu patří také stálost prostředí, citové vztahy a stabilita (Vacínová a kol., 2010, s. 65).

Častým důvodem odebrání dítěte z rodiny bývá zanedbávaná výchova, kdy je rodinné prostředí nevšímavé až nepřátelské. Děti tak bývají zanedbávané, ať už rozumově, sociálně či citově. Nedostatečná výchova je pak taková, kdy rodiče neprojevují o dítě zájem, chovají se k němu chladně, až nepřátelsky. Tito rodiče poté

zanedbávají péči a děti musí být umístěny do ústavní výchovy (Vacínová a kol., 2010, s. 68).

3 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA V ČESKÉ REPUBLICE

3.1 Legislativa

Nový občanský zákoník, **zákon č. 89/2012** z 3. února 2012, nahradil dne 1. ledna 2014 zákon o rodině č. 94/1963 Sb. Nový občanský zákoník upravuje české soukromé právo a je dělen do pěti částí o 17 hlavách (Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění, online, cit. 2016-12-12).

Druhá část občanského zákoníku se zabývá rodinným právem, ze kterého je v této práci čerpáno. Obecná ustanovení občanského zákoníku se zabývají rodičem a dítětem (§ 855 až § 864). Důležitou částí v zákoně o rodině č. 94/1963 Sb., je uvedení rodičovské odpovědnosti, kterou se zabývá § 865 až § 910. Hlava třetí se zabývá poručenstvím a ostatními formami péče o dítě (Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění, online, cit. 2016-12-12).

Stěžejní částí je § 971 až § 975 občanského zákoníku, které se zabývají ústavní výchovou (Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění, online, cit. 2016-12-12).

Dalším zákonem, který se zabývá ústavní výchovou, je **zákon č. 109/2002 Sb.**, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Tento zákon byl dne 1. října 2005 rozsáhleji, převážně technicky novelizován, a to v částce 133 Sběrky zákonů pod číslem 383/2005 Sb. (Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění, online, cit. 2016-12-12).

3.2 Ústavní výchova

Podle § 971 zákona 89/2012 Sb. bývá ústavní výchova jedincům ukládána, jestliže jsou jejich výchova, řádný vývoj, fyzický, rozumový nebo psychický stav vážně ohroženy nebo narušeny, a to do takové míry, že se neshodují se zájmy jedince (Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění, online, cit. 2016-12-12).

Ústavní výchovu může také nařídit soud, a to, pokud existují vážné důvody, kvůli kterým rodiče nemohou zajistit řádnou výchovu jedince nebo jim není věnována dostatečná péče (Pávková a kol., 2002, s. 135).

Dle § 972 zákona 89/2012 Sb. může být ústavní výchova nařízena maximálně na tři roky, ale může být prodloužena, a to i opakovaně, vždy však nejdéle na dobu tří let.

Jestliže pominou důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena, soud neprodleně ústavní výchovu zruší. Soud může také rozhodnout o zrušení ústavní výchovy, jestliže je možné zajistit dítěti jinou péči, nežli ústavní (Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění, online, cit. 2016-12-12).

3.3 Zařízení pro výkon ústavní výchovy

Zařízení pro výkon ústavní výchovy spadají pod různé resorty. Těmito resorty jsou Ministerstvo zdravotnictví České republiky, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky.

„V těchto institucích musí být zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách.“ Podporuje se zde sebedůvěra dítěte, aktivní účast ve společnosti a rozvíjí se jeho citová stránka a osobnost (Pávková a kol., 2002, s. 135).

3.3.1 Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let

Kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do tří let představují ústavní prostředí pro náhradní výchovu dětí, které z různých důvodů nemohou být vychovávány v rodině. Tato dvě dětská zařízení spadají pod resort Ministerstva zdravotnictví České republiky.

Do těchto zařízení bývají umisťovány děti ze zdravotních důvodů, ale čím dál častěji také z důvodů sociálních. Jde především o týrané nebo zanedbávané děti (Frinta, Melicharová, 2008, s. 26-30).

3.3.2 Dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav a ústav sociální péče

Dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy spadají pod resort Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, pojednává o veškerých náležitostech týkajících se zařízení právě v tomto resortu.

V těchto zařízeních je poskytována péče jedincům od 3 do 18 let věku. V případě, že jedinec studuje, zákon umožňuje pobyt v těchto zařízeních až do 26 let věku.

Tato zařízení slouží k výchově, vzdělávání a rozvoji jedinců. Dbá se zde také na rozvoj sebedůvěry a citové stránky. V zařízeních tohoto typu jsou jedinci vychovávaní vychovateli a ti přistupují ke klientům s ohledem na jejich věk a na potřeby jednotlivých osobností.

Do dětských domovů, dětských domovů se školou a výchovných ústavů mohou být umístěny i osoby se zdravotním postižením, jestliže jejich stav nevyžaduje umístění do ústavu sociální péče.

Jestliže má být jedinec umístěn do takového typu zařízení, je nutné nařízení ústavní nebo uložení ochranné výchovy.

Dětský domov

Dětské domovy zajišťují výchovnou, hmotnou a sociální péči. Dětský domov slouží jedincům s nařízenou ústavní výchovou, kteří netrpí závažnými poruchami chování. Do dětských domovů bývají umisťovány děti od 3 do 18 let (popř. do ukončení přípravy na povolání), které ze závažných důvodů nemohou být vychovávány ve vlastní rodině nebo nemohou být osvojeny či umístěny v jiné formě rodinné péče. Do dětského domova bývají umístěny děti s nařízenou ústavní výchovou nebo děti, které je třeba okamžitě umístit do náhradní výchovy. Do dětského domova mohou být umístěny také nezletilé matky a jejich děti. Základní organizační jednotkou v dětských domovech je rodinná skupina. Děti z dětských domovů se vzdělávají

ve školách mimo dětský domov, ale při dětském domově mohou být zřizovány mateřské a základní školy (Hájek a kol., 2008, s. 149).

Dětský domov se školou

Do dětského domova se školou bývají umisťovány děti s problémy s chováním nebo děti, které nemohou být vzdělávány ve škole mimo dětský domov. Škola je proto v areálu dětského domova (Pávková a kol., 2002, s. 138).

Výchovný ústav

Ve výchovných ústavech jsou umístěni adolescenti od 15 let věku se závažnými poruchami chování. Výchovný ústav se stará především o výchovu a vzdělávání adolescentů, ale také plní sociální funkci. Z velmi závažných důvodů mohou být do výchovných ústavů umístěni i jedinci starší 12 let věku. Prostředí výchovných ústavů je více uzavřené než u dětských domovů. Při těchto zařízeních bývají zřízeny základní nebo speciální, případně i střední školy přímo v areálu. Základní organizační jednotkou je zde výchovná skupina s 5–8 dětmi (Pávková a kol., 2002, s. 139).

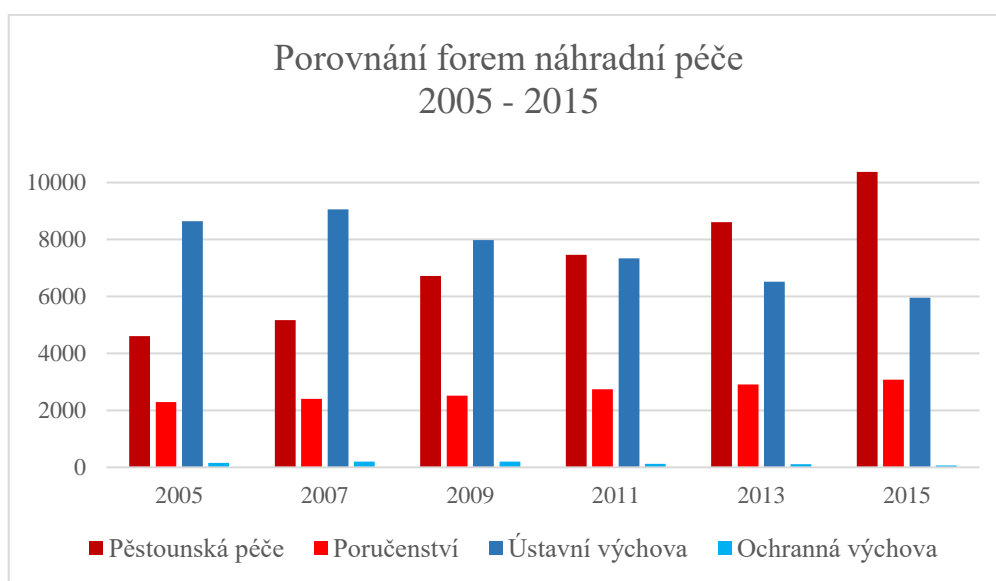
Ústav sociální péče

Ústavy sociální péče spadají pod resort Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky. Tato zařízení přijímají děti i dospělé s vážným stupněm mentální retardace nebo osoby se smyslovým, mentálním nebo tělesným postižením. Tyto osoby jsou přijímány, jestliže nemohou vyrůstat v rodinném prostředí, nebo se ocitli v nepříznivé situaci. Ústavy klienty plně zaopatřují a naplňují jejich potřeby a přání (Matoušek, 1999, s. 118-123).

3.4 Problematika ústavní výchovy

Za poslední roky došlo k velkému posunu v oblasti náhradní péče. Ještě v roce 2005 patřila ústavní výchova k nejrozšířenějšímu typu náhradní výchovné péče. Postupem času se však podařilo prudce zvýšit umístování dětí do forem náhradní rodinné péče namísto péče ústavní.

Graf vytvořený na základě údajů MŠMT a MPSV ukazuje, že od roku 2005 do roku 2015 došlo k více než dvojnásobnému zvýšení počtu dětí v pěstounské péči, a naopak ke značnému snížení počtu dětí v ústavní výchově.

Graf 1 – Porovnání forem náhradní péče 2005–2015

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů MŠMT a MPSV

Následující graf, vytvořený na základě údajů ze Statistické ročenky školství MŠMT, ukazuje počet dětí v ústavní výchově za školní rok 2015–2016. V tomto školním roce se v ústavní péči nacházelo asi 6500 dětí. Více než polovina z nich byla umístěna do dětských domovů, asi tisíc dětí bylo umístěno do výchovných ústavů a asi 750 dětí do dětských domovů se školou. Téměř 400 dětí prošlo diagnostickými ústavami.

Graf 2 – Počet dětí v ústavní výchově za školní rok 2015–2016

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů MŠMT

3.5 Osobnost vychovatele

Vychovatelé v zařízeních ústavní výchovy představují pro svěřence nejdůležitější osoby.

Práce s dětmi bývá obecně přisuzována spíše ženám, a to z toho důvodu, že se od nich očekává silnější emocionální pouto (Harrington, online, cit. 2017-02-22). Tyto genderové stereotypy se také potvrzují ve složení pracovníků v oblasti ústavní výchovy.

3.5.1 Vzdělání vychovatelů

Dle § 16 zákona č. 563/2004 Sb., zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů platí, že vychovatel je ten, kdo vykonává přímou pedagogickou činnost ve školském výchovném a ubytovacím zařízení pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo ve středisku výchovné péče.

Vychovatel získává odbornou kvalifikaci třemi způsoby. Prvním je vysokoškolské vzdělání v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální nebo sociální

pedagogiku. Druhým způsobem je získání vyššího odborného vzdělání v oboru vzdělání zaměřeném na speciální pedagogiku. Posledním způsobem je vzdělání stanovené pro vychovatele a vzdělání v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku.

3.5.2 Role vychovatele

V zařízeních ústavní výchovy působí vychovatelé, jejichž úloha není jednoduchá. Tito pedagogičtí pracovníci přichází do styku se širokým okruhem klientů a s různými výchovnými problémy (Pávková a kol., 2002, s. 139).

Vychovatel by měl být dětem nejbližší osobou, měl by být nablízku a dítě by mělo vědět, že se na něj může kdykoliv obrátit. Jak ale může tato osoba zajistit chod výchovné skupiny a zároveň mít dostatek času na každé svěřené dítě?

Pedagogickým pracovníkem je podle zákona č. 109/2002 Sb., § 18, odst. 1–3 zaměstnanec vykonávající vyučovací, výchovnou, pedagogicko-psychologickou nebo speciální pedagogickou činnost.

U každého pedagogického pracovníka musí být zjištěna psychická způsobilost. Tito pracovníci vychovávají a vzdělávají děti v souladu se zákony a dalšími předpisy a také v souladu s cíli výchovy a plánem rozvoje osobnosti dítěte.

Podle Průchy a kol. (2001, s. 279) je vychovatel „*pedagogický pracovník působící ve školách a školských zařízeních ústavní a ochranné výchovy a v oblasti výchovy mimo vyučování*“.

Mezi úkoly vychovatelů patří organizovat skupinový život, dbát na individuální, ale i skupinové zájmy svěřených dětí. Vychovatel dítě provází životem, pomáhá dítěti vyrovnat se s minulostí, řešit aktuální problémy a hledat budoucí východiska. Vychovatel však nesupluje rodiče (Škoviera, 2007, s. 101-104).

4 TRH PRÁCE A ZAMĚSTNANOST

Jelikož je práce zaměřena na vstup na trh práce, tato část se bude věnovat problematice trhu práce.

Trh je místo, kde dochází ke střetávání nabídky a poptávky. Na trhu práce jde poté o nabídku práce a poptávku po ní (Échaudemaison, 1995, s. 338-339).

Poptávka po práci je tvořena firmami. Ty se snaží zvyšovat zisk, a proto najímají nové pracovní síly. Nabídku tvoří lidé, kteří své schopnosti nabízejí na pracovním trhu (Musil a kol., 2008, s. 206).

4.1 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost je jedním z nejsledovanějších jevů tržních hospodářství. Za nezaměstnané jsou považováni lidé v produktivním věku, kteří nemají placené zaměstnání a aktivně práci hledají (Buchtová a kol., 2002, s. 64-65).

4.2 Skupiny ohrožené na trhu práce

Některé skupiny osob, mezi které se řadí také plnoletí odcházející z dětských domovů, jsou více ohroženy nezaměstnaností. Tyto skupiny poté čelí riziku opakující se nezaměstnanosti a uplatnění nacházejí spíše na trhu sekundárním a při pracích, které jsou méně placené (Buchtová a kol., 2013, s. 82).

Sekundárním trhem rozumíme pracovní místa, která mají nižší význam a mzdy. Pracovní podmínky jsou méně výhodné a práce je přerušována obdobími nezaměstnanosti (Mareš, 1994, s. 51).

Podle Ministerstva práce a sociálních věcí se od roku 2008 zvyšuje počet uchazečů o zaměstnání. Některé skupiny nezaměstnaných mají určitý hendikep. Tento jev může být označován jako tzv. „teorie fronty“ – jestliže se o jedno pracovní místo uchází více osob, osoby s některým typem znevýhodnění jsou odsouvány v pomyslném pořadí níže. Na trhu práce jsou nejvíce znevýhodněny osoby starší 55 let a osoby do 25 let. Dále mezi znevýhodněné skupiny patří osoby se zdravotním postižením, osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené a osoby s nízkou kvalitací.

Důvody znevýhodnění právě těchto osob jsou popsány níže spolu s podporou jejich zaměstnatelnosti.

Mladí lidé (osoby do 25 let věku)

Do této skupiny spadají převážně absolventi škol. Škola často neposkytuje dostatečné kariérové poradenství a absolventi poté nabývají znalostí a dovedností, které neodpovídají potřebám trhu práce. Postrádají také praktické pracovní zkušenosti a často nemají adekvátní představy o fungování trhu práce.

Důležitým nástrojem řešení nezaměstnanosti mladých lidí je program *Záruky pro mládež*. Program byl spuštěn v roce 2014 s víceletou realizací, dle potřeby. Tento program garantuje, že každé osobě do 25 let věku bude nabídnuta kvalitní nabídka zaměstnání, dalšího vzdělávání nebo odborné přípravy do čtyř měsíců od doby, kdy ukončil vzdělávání nebo se stal nezaměstnaným. Tento projekt realizují úřady práce v České republice (MPSV, online, cit. 2016-10-20).

Starší osoby (osoby od 55 let věku)

Do této skupiny se řadí osoby zejména v předdůchodovém věku. Účast starších osob na trhu práce se však zvyšuje, pravděpodobně z důvodu zvyšujícího se věku odchodu do důchodu. Problémem u této skupiny často bývá nižší stupeň vzdělání, zdravotní znevýhodnění a neschopnost adaptovat se na měnící se podmínky.

Důležitým cílem u této skupiny osob je udržení zaměstnání a prevence odchodu do předčasné ekonomické neaktivity. Této prevence by se mělo docílit pomocí aktivit na úřadech práce, kariérového poradenství a podpory celoživotního učení (MPSV, Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020, online, cit. 2016-11-10).

Osoby se zdravotním postižením

Tato skupina je na trhu práce jedna z nejzranitelnějších, a to zejména z důvodu nedostatečné konkurenceschopnosti. Příčinou nízké participace této skupiny na trhu práce je převážně snížená pracovní schopnost. S tím souvisí také předsudky a obavy

potencionálních zaměstnavatelů, které mohou vést k následné rezignaci OZP na pracovní uplatnění.

Osoby se zdravotním postižením by měly být podporovány zdravotní, sociální a pracovní rehabilitací, která by přispěla k jejich začlenění na trh práce (MPSV, Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020, online, cit. 2016-11-10).

Osoby sociálně vyloučené

Příčinami nedostatečné inkluze na trh práce jsou hlavně nízká úroveň vzdělání a také nedostatečná motivace k zaměstnání. Také se jako OZP potýkají s předsudky a diskriminací ze strany potencionálních zaměstnavatelů.

Osoby sociálně vyloučené potřebují především umožnit přístup k zaměstnání a také podpůrnou síť, která jim pomůže se opět začlenit do společnosti. Je důležité klást důraz na finanční gramotnost těchto jedinců a rozvíjet jejich aktivitu díky krátkodobým pracovním příležitostem nebo veřejným službám (MPSV, Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020, online, cit. 2016-11-10).

5 OPOUŠTĚNÍ ZAŘÍZENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

5.1 Obtíže adolescentů opouštějících zařízení ústavní výchovy

Podle zákona 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, se v dnešní době zařízení ústavní výchovy podobají rodině. Tato zařízení fungují jako rodinné nebo výchovné skupiny.

Výchovná skupina je jednotkou v diagnostickém a výchovném ústavu s maximálním počtem 8 dětí. Ve výchovných ústavech lze zřídit maximálně 6 těchto skupin a děti se zařazují na základě výchovných, vzdělávacích, ale také zdravotních potřeb.

Rodinné skupiny se nacházejí v dětských domovech a dětských domovech se školou. V těchto skupinách je také nejvíce 8 dětí různého věku a pohlaví.

S tímto souvisí jeden z problémů, se kterým se v zařízeních ústavní výchovy potýkají, a to absence individuálního přístupu k jedinci z důvodu počtu dětí na jednoho vychovatele. Kromě toho v zařízeních figurují převážně ženy jako vychovatelky a dětem tak může chybět obraz fungující rodiny.

Matoušek (1999, s. 118-123) vidí jako největší riziko v těchto zařízeních tzv. *hospitalismus dítěte*. To znamená, že dítě, které dlouhodobě pobývá v ústavní péči, se adaptuje na podmínky ústavu. Děti si v ústavu zvyknou na úplné zaopatření (jídlo, finance, organizace práce a volného času, domácí práce atd.), omezený prostor a omezené navazování kontaktů. Také je pro ně často samozřejmostí neustálá péče vychovatelů a ostatních zaměstnanců. Z těchto důvodů se při opouštění zařízení potýkají s určitými problémy, mezi které patří např. neschopnost nakládat s finančními prostředky a spořit. S tím souvisí i neznalost cen za zboží, neznalost hodnoty peněz a později až nemožnost zajistit si dostatečnou úroveň bydlení po opuštění ústavu.

Mladí dospělí také většinou nemají zkušenosti s vařením, s právními náležitostmi, pracovními návyky, integrací do společnosti nebo zkušenosti v oblasti vztahů. Problémem je i absence kladných rodičovských vzorů a s tím spojené vyhýbání se závazkům. Problémy se také projevují na trhu práce – zodpovědnost, tempo, pracovní výdrž.

Ohledně vztahů jsou často příliš důvěřiví a často mohou naletět podvodníkům. Z těchto důvodů může být do budoucna adaptace na okolní život po odchodu ze zařízení problémem (Gottwaldová a kol., 2006, s. 14–17).

Další velkou obtíží adolescentů, kteří opouštějí zařízení ústavní výchovy, je *vzdělanostní úroveň* dětí z dětských domovů. Vzdelání, kterého dosahují děti z dětských domovů, bývá často relativně nízké. Většina z nich absolvuje základní či základní praktickou školu a poté pokračují na střední odborné nebo odborné učiliště. Nízké procento z těchto dětí dosáhne vzdělání na středních školách zakončených maturitní zkouškou nebo vysokoškolského vzdělání (Faltýnek, 2007). Nižší úroveň vzdělání je často také výsledkem nižší inteligence nebo negativním postojem ke vzdělávání. Roli v nižší úrovni vzdělání mohou hrát také specifické poruchy učení nebo poruchy chování. Dalším důvodem může být také nižší úroveň sebevědomí těchto dětí (Bartoňová, Vítková, 2007, s. 13-15).

Mladým lidem z dětských domovů často chybí motivace a vytrvalost při dosahování cílů. Těch chtějí dosahovat rychle a předčasně je vzdávají. Úspěch je pro ně povzbuzující, ale pouze krátkodobě a nemá pro ně motivující charakter. Často jim také schází samostatný přístup a zodpovědnost za vykonané činy. S tím souvisí potřeba pravidelného dohledu a kontroly jejich školní přípravy (Faltýnek, 2007).

5.2 Projekty usnadňující vstup do života

V České republice jsou realizovány některé projekty, které mají za úkol pomoci lidem odcházejícím z dětského domova do samostatného života. Těchto projektů není dostatečné množství, aby byly realizovány ve všech domovech.

Projekty jsou zaměřeny na přípravu na samostatný život, učení se sociálním dovednostem a situace běžného života a reagování na ně.

Jedním z těchto projektů je „*Postav se na vlastní nohy*“. Tento projekt stále probíhá a je realizován organizací Spolu dětem o.p.s. a za cíl si klade trénovat dospělost pro osoby, které se chystají opustit dětský domov. Projekt učí děti

rozpoznávat situace, orientovat se v nich a jednat. Práce s dětmi je interaktivní a nacvičují se jejich praktické dovednosti (Spolu dětem, online, cit. 2017-01-21).

Dalším z probíhajících projektů je projekt „**Podporuj mě**“ a je realizován obecně prospěšnou společností Dějme dětem šanci. Jeho úkolem je pomoc mladistvým během jejich posledních let pobytu a po odchodu z dětského domova. Díky tomuto projektu může veřejnost finančně podpořit vybrané dítě a spořit mu na odchod z domova (Dejme dětem šanci o.p.s., online, cit. 2017-01-21).

„**Můj byt**“ je projekt, který probíhal v letech 2004–2006 a seznamoval děti z dětských domovů s možnostmi vlastního bydlení. Ukázal jim situace, do kterých se mohou dostat a jak je řešit (Můj byt, online, cit. 2017-01-21).

Občanské sdružení Múzy dětem realizuje projekt „**Život nanečisto**“. Tento projekt probíhá od roku 2005 a je určen pro děti od 15 do 25 let věku a jeho cílem je připravit adolescenty na odchod ze zařízení ústavní výchovy a následný vstup do života, zlepšit komunikační dovednosti, orientovat se v životních situacích a vyvíjet schopnost reagovat v krizových a zátěžových situacích (Múzy dětem o. s., online, cit. 2017-01-21).

Díky občanskému sdružení Múzy dětem spolu s organizací Liga otevřených mužů vznikl projekt „**Patron**“. Tento projekt je určen pro mladé muže od 17 do 21 let věku, kteří vyrůstají v zařízeních náhradní výchovy. Pomáhá jim se začleňováním do společnosti a hledáním a udržením zaměstnání. Patroni mohou pro mladé muže znamenat chybějící mužský vzor, pomáhají jim se vstupem do běžného života a předávají své zkušenosti (Patron, online, cit. 2017-01-21).

5.3 Odchod z dětského domova

Podle zákona č. 109/2002 Sb. § 33 jedinci z dětského domova odcházejí po dosažení zletilosti. Pobyt v dětském domově může být prodloužen až do 26 let věku, a to v případě studia – soustavné přípravy na budoucí povolání. Jedinci opouštějící dětský domov bývá poskytnut jednorázový peněžitý příspěvek v hodnotě až 25 000 Kč. Dále je jedinci ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany poskytnuta poradenská pomoc ohledně možností bydlení a zaměstnání. Po dobu

dalších dvou let po odchodu z dětského domova je jedinci zajišťována pomoc při řešení tíživých životních situací.

5.4 Možnosti při opuštění dětského domova

5.4.1 Možnosti bydlení

Mladí lidé se po odchodu z dětského domova mohou vracet do rodin nebo jít k přátelům. Návrat do rodiny může být velice často „krokem zpět“. Když rodina nebyla schopna se o dítě postarat, když bylo malé, málokdy se dá předpokládat, že by se o něj starala poté (Koluchová, 1987, s. 34).

Jednou z variant bydlení jsou poté **domy na půli cesty**. Podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, tyto domy poskytují ubytování pro osoby do 26 let věku. Pomáhají zde také zprostředkovat kontakt se společnostmi, provozují se zde terapeutické činnosti a pomáhají při prosazování práv či řešení osobních záležitostí. Toto bydlení bývá přechodné, a to v délce jednoho roku. Klienti se zde učí zvyknout si na samostatný život a sociální pracovníci jim pomáhají získat práci. Poté se učí nakládat s vydělanými penězi a plnit své povinnosti.

Azylové domy jsou určeny pro osoby od 18 let, které přišly o svůj domov a ocitly se tak v tíživé životní situaci, kterou nedokáží samy vyřešit. Azylové domy také slouží pouze na přechodnou dobu (Zákon č. 108/2006 Sb.). Nevýhodou těchto domů je ubytování i problémových osob, které mohou mít negativní vliv.

Další možností mohou být také **ubytovny** a **noclehárny**, které nabízejí možnost ubytování a hygieny. Finančně náročnější je možnost **pronájmu**.

5.4.2 Možnosti pracovního uplatnění

Podle Buchtové (2002, s. 110) jsou lidé ucházející se o první zaměstnání znevýhodněni, a to z důvodu nedostatku základních pracovních návyků a praktických zkušeností. Absolventi škol jsou jedni z ohrožených skupin na trhu práce.

Přechod mladých lidí na trh práce je podle Vocilky (1997, s. 71) více komplikovaný, než vstup na trh práce u jiných věkových skupin.

Pro mnoho dětí z dětských domovů je vstup na trh práce i jejich první pracovní příležitostí a jsou tedy finančně závislí, protože příjmy jsou oproti nutným výdajům nízké. Pro udržení se na trhu práce je ale důležité vzít i pracovní nabídku, která je placena méně, a i méně uspokojivá (Buchtová, 2002, s. 111).

Nedostatečná informovanost o trhu práce může způsobit obtíže v životě po odchodu z dětského domova. Je důležité spolupracovat s úřady práce a rozvíjet samostatnou aktivitu při hledání zaměstnání.

Mimo nutné spolupráce s úřadem práce před opuštěním dětského domova bývají realizovány také projekty na podporu zaměstnanosti těchto jedinců.

Projekty na podporu zaměstnanosti

V České republice byly vytvořeny projekty, které mají za úkol podporovat profesní přípravu a následné pracovní uplatnění dětí z dětských domovů. Projekty byly zrealizovány převážně nestátními neziskovými organizacemi a jsou financovány Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvem práce a sociálních věcí, Evropským sociálním fondem, samotnými dětskými domovy, městskými úřady, obcemi a dary fyzických a právnických osob.

Jedním z těchto projektů je projekt „*Najdi svůj směr*“. Tento projekt byl zrealizován ve spolupráci s Nadací Terezy Maxové v letech 2005-2008. Projektu se zúčastnilo 350 klientů ve věku od 5 do 19 let. Hlavním cílem poradců byla všestranná podpora a příprava jedinců v dětských domovech na samostatný život po jejich odchodu z domova. Probíhala teoretická příprava i praktické ukázky a zážitky. Z výsledků projektu vyplynulo, že účastníci nejvíce ocenili seznámení s klíčovými situacemi, které je čekali po odchodu ze zařízení. Experti také účastníkům nabídli i další pomoc po jejich odchodu z domova. Doporučení, které vzniklo na základě tohoto projektu, bylo vytvoření pracovní pozice „klíčový terénní sociální pracovník“. Tato osoba by měla za úkol monitorování situace jedinců opouštějících dětské domovy a následnou pomoc (Nadace Terezy Maxové, online, cit. 2017-01-21).

Dalším projektem probíhajícím v letech 2014-2015 je projekt **„Vzdělávací a motivační program pro děti opouštějící dětské domovy s cílem uplatnění na trhu práce“**. Projekt byl zrealizován díky občanskému sdružení Peppermint a Hospodářské komory hlavního města Prahy. Hlavním úkolem projektu bylo začlenění osob opouštějících dětské domovy do občanského, a hlavně pracovního života a usnadnění jejich vstupu na trh práce. Projekt proběhl ve Středočeském a Plzeňském kraji. Skládal se z teoretických i praktických částí (tzv. job cluby) (Forkys, online, cit. 2017-01-21).

Job club představuje poradenský program. Cílem tohoto programu je motivace a aktivizace jeho účastníků a jejich následné začlenění na trh práce. Job cluby se realizují jako skupinová poradenství pro skupiny o 8–10 participantech (Integrovaný portál MPSV, online, cit. 2017-01-21).

II. PRAKTICKÁ ČÁST PRÁCE

6 VÝZKUM

V práci nebudu uvádět název dětského domova, ve kterém probíhalo výzkumné šetření. Nebudou uvedena ani vlastní jména jednotlivých respondentů, ta budou pro účely práce pozměněna. Tato opatření jsem provedla z důvodu zachování anonymity a na základě přání mladých lidí, kteří již dětský domov opustili.

Rozhovory a následné kazuistiky byly prováděny se souhlasem respondentů. V příloze č. 2 této práce jsou k nahlédnutí oskenované Informované souhlasy respondentů s účastí ve výzkumném šetření, který mi všichni respondenti podepsali a jednu kopii tohoto souhlasu si ponechali. V oskenovaných dokumentech jsou z důvodu zachování anonymity vymazána jména respondentů (podpisy).

V rozhovorech jsem oslovila osoby, které již dětský domov opustily. Dále byli osloveni vychovatelé pracující v dětském domově, ze kterého odešly dotazované osoby.

6.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit aktuální situaci adolescentů, kteří již opustili dětský domov a identifikovat obtíže, se kterými se potýkali před odchodem z domova a těsně po odchodu.

Dílčím cílem bylo zjistit, zda a jak jsou v průběhu pobytu v domově připravováni na samostatný život a následně doporučit vzdělávací aktivity pro rozvoj kompetencí pro řízení jejich kariéry a hladší vstup na trh práce.

6.2 Metodika výzkumu

Pedagogický výzkum používá dvě hlavní metody výzkumu. Jedním z nich je kvantitativní výzkum, který předpokládá měřitelnost lidského chování. Druhým je výzkum kvalitativní, který se nezaměřuje na četnost výskytu určitého jevu, ale snaží se o získání podrobnějších odpovědí. Díky této metodě lze získat velký objem informací i přes menší počet respondentů. Tato data se však obtížněji vyhodnocují

a zobecňují. Časová náročnost u sběru a analýzy těchto dat je větší než u výzkumu kvantitativního. Získané informace mohou být také ovlivněny osobností dotazující se osoby (Hendl, 2016, s. 41-56).

V bakalářské práci jsem zvolila kvalitativní výzkum, konkrétněji rozhovory a následně případové studie.

Rozhovor, někdy také interview, je metoda, kdy se výzkumník přímo dotazuje respondenta. Rozlišují se některé typy rozhovoru, a to strukturovaný, polostrukturovaný a nestrukturovaný rozhovor (Skalková aj., 1983, s. 92-94). V práci jsem pracovala s polostrukturovaným rozhovorem a připravila si pouze okruhy témat a otázek. Samotné otázky byly předem připravené a další vyplynuly přímo z rozhovoru s dotazovanými (Švaříček a kol., 2007, s. 160)

Případová studie neboli **kazuistika**, je metoda hojně používaná v klinické psychologii. S jednotlivým případem se pracuje tak, že se uspořádají známá data a data získaná například výše uvedeným rozhovorem (Opatřilová, 2008, s. 275-280). Případová studie může být uskutečněna výzkumníkem samotným a není zde nutný výzkumný tým. Výsledky kazuistik jsou založeny na realitě a zkoumají pouze to, co se v životě dotazovaných skutečně odehrává (Švaříček a kol., 2007, s. 96-112).

Podle Hendla (2005, s. 113-114) má výzkum prováděný pomocí kazuistik 6 kroků:

1. Určit výzkumné otázky.
2. Zvolit sledovaný případ, určit techniku sběru dat a jejich následné analýzy.
3. Připravit sběr dat.
4. Provést sběr dat.
5. Analyzovat a interpretovat získaná data.
6. Připravit závěrečnou zprávu.

Pro následné šetření jsem si zvolila dále uvedené výzkumné otázky.

Výzkumná otázka č. 1:

- Odkdy jsou děti v dětském domově připravovány na budoucí život?

Výzkumná otázka č. 2:

- Zapojují se děti do nějakých projektů, které jim následně pomáhají s orientací v běžném životě?

Výzkumná otázka č. 3:

- Jsou mladí lidé z dětských domovů připraveni na život poté, co odejdou z dětského domova?

Výzkumná otázka č. 4:

- Je pro mladé lidi opouštějící dětské domovy problém najít práci a vydělat si peníze potřebné na samostatný život?

6.3 Výzkumný soubor

Výzkumný vzorek, se kterým jsem pracovala, byli 4 respondenti, kteří již opustili dětský domov a 3 vychovatelé, kteří ve vybraném dětském domově pracují.

Mezi respondenty, kteří již dětský domov opustili, patří 2 dívky ve věku 21 a 26 let a 2 muži ve věku 19 a 20 let.

Mezi vychovatele, kteří byli mými respondenty, patří 1 muž a 2 ženy s různě dlouhou pedagogickou praxí.

6.4 Průběh výzkumu

V praktické části této práce jsem se nejprve seznámila s prostředím dětského domova, ve kterém výzkum probíhal, a oslovila jsem vychovatele, kteří byli mými respondenty. Dále jsem prostřednictvím sociálních sítí a telefonních kontaktů oslovila osoby, které již dětský domov opustily, a domluvila si schůzky. Výběr jsem provedla za pomoci pracovníků dětského domova a na základě vlastních zkušeností.

V tomto dětském domově pracuje moje matka, a i já jsem zde působila jako vychovatelka, tudíž jsem měla možnost se s dětmi a dospělými v dětském domově seznámit.

Dále jsem zahájila vlastní výzkumné šetření. Zaměřila jsem se na jednotlivé osobnosti, na jejich pobyt v dětském domově a následný odchod a na jejich aktuální situaci. Průběh rozhovoru jsem směřovala také na jejich zázemí a pozici na trhu práce. Následně jsem jejich odpovědi shrnula.

6.4.1 Respondenti, kteří již opustili dětský domov

Rozhovory, které jsem vedla s respondenty, byly polostrukturované. Zvolila jsem tyto okruhy otázek:

- Důvody a čas umístění do dětského domova.
- Vztahy v dětském domově.
- Aktivity v dětském domově a příprava na budoucí život.
- Projekty a programy v dětském domově.
- Opouštění dětského domova a situace po odchodu.
- Současná situace respondenta.

Konkrétní otázky jsou uvedeny v příloze č. 1.

Kazuistika č. 1 – „Půjdu domů.“

Eva, 21 let

Eva přišla do dětského domova ve věku 5 let z důvodu drogové závislosti matky. Otec byl neznámý a matky přítel se o Evu postarat nechtěl nebo nemohl.

Čas v dětském domově

Eva vyrůstala v dětském domově od 5 let věku a s ostatními dětmi vždy dobře vycházela. S vychovatelkami také nepřišla do závažnějšího konfliktu. Dětský domov brala jako svou rodinu a účastnila se všech společných akcí.

Příprava na budoucí život

Z rozhovoru s Evou vyplynulo, že na odchod z dětského domova byla připravována během pobytu velmi dobře. Od nízkého věku ji pracovníci v dětském domově věnovali hodně času. Měla zde možnost naučit se základům vaření, domácím pracím, a získala povědomí o vyřizování si potřebných dokumentů.

Důležité pro ni byly také projekty, do kterých se zapojila a které jí velmi pomohly při vstupu do života. Byla zapojena do projektu „Život nanečisto“. V domově se jí také líbily programy, které se zabývaly prevencí sociálně patologických jevů a environmentální výchovou.

Situace po odchodu z dětského domova

Eva z dětského domova odešla ve věku 19 let, po dostudování středního vzdělání v oboru cukrář. Po odchodu z domova se nastěhovala k matce a našla si práci v cukrárně. Matka ji však využívala k tomu, aby vykonávala domácí práce, vařila a starala se o její další dvě děti. Výplatu, kterou Eva dostala, musela využít na nákupy a velkou část věnovat matce, která práci neměla. Po roce Eva odešla od matky, přestěhovala se ke své kamarádce a postavila se na vlastní nohy.

Aktuální situace

Nyní je Evě 21 let, stále žije v bytě s kamarádkou a má práci na dobu neurčitou v cukrárně, kde pracovat začínala.

Shrnutí

Evě bylo v dětském domově věnováno hodně času na přípravu na budoucí samostatný život. Sama však s odstupem času ví, že neměla dostatečné informace o možnostech bydlení po odchodu z dětského domova a neuměla zacházet s financemi, které dostala po odchodu z dětského domova a s výplatou. Poté, co se odstěhovala od matky, byla schopná platit nájem, postarat se o sebe a také peníze ušetřit. Aktuálně je spokojena se svým životem.

Kazuistika č. 2 – „Jsem připravena.“

Ema, 26 let

Ema se do dětského domova dostala ve věku 7 let z důvodu zanedbané péče.

Čas v dětském domově

Ema vyrůstala do svých sedmi let se svou matkou, poté přišla do dětského domova. V domově se všemi vycházela, do konfliktů se nikdy nedostávala. Na základní škole patřila k výborným žákům, poté nastoupila na střední školu, na obchodní akademii v Praze a pobývala na internátu. Dále pokračovala na vysoké škole se zaměřením na tělovýchovu, ale poté se rozhodla pro změnu oboru a nastoupila na Vysokou školu ekonomickou v Praze. Přes týden pobývala v Praze na vysokoškolských kolejích. Po dovršení věku 26 let z dětského domova musela odejít.

Příprava na budoucí život

Z rozhovoru vyplynulo, že na odchod z dětského domova byla připravena především proto, že se naučila postarat se sama o sebe při pobytu na internátu a na vysokoškolských kolejích. V dětském domově se naučila vařit a další domácí práce, což pro ni bylo důležité při pobytu v Praze.

Během pobytu v dětském domově se velmi ráda zapojovala do různých projektů a bavily ji pořádané přednášky a zážitkové akce nebo akce se sponzory. Byla zapojena do projektu „Život nanečisto“, kde se dozvěděla základní informace o životě po odchodu z dětského domova.

Z rozhovoru však také vyplynulo, že v dětském domově nezískala mnoho zkušeností s vyřizováním různých dokumentů a s hospodařením s penězi.

Situace po odchodu z dětského domova

Po odchodu z dětského domova Ema dokončila studium na vysoké škole a získala inženýrský titul. Po dokončení studia získala práci na finančním úřadě v Praze, kde byla také během studia na praxi.

Aktuální situace

Aktuálně Ema žije v Praze v bytě, který si pronajala se svým přítelem, nyní již manželem. Ema má stálou práci na finančním úřadě, kde po dokončení studia začala pracovat.

Shrnutí

Ema byla v dětském domově spokojená, ale sama uznává, že největší zkušeností pro ni bylo bydlení na internátu a na kolejích při vysoké škole. Zde jí nebylo věnováno tolik času vychovatelkami, jako v dětském domově a musela se o sebe postarat sama. Uznává však, že by uvítala před odchodem z dětského domova více informací ohledně vyřizování potřebných dokumentů (osobní dokumenty, smlouvy).

Kazuistika č. 3 – „Zvládnou to sám, nic to není.“

Daniel, 19 let

Daniel přišel do dětského domova ve věku 5 let spolu s dalšími čtyřmi sourozenci. Dalších pět sourozenců je v jiném dětském domově. Všichni sourozenci byli odebráni z rodiny z důvodu zanedbávání a týrání rodiči. Všichni také mají diagnostikovanou jednu z forem mentální retardace. Daniel má diagnostikovanou lehkou formu mentální retardace.

Čas v dětském domově

Daniel byl v dětském domově spokojený, se sourozenci však příliš nevycházeli. Po základní škole praktické začal studovat truhlářské práce, to ho ale nebavilo a nastoupil na zednické práce v Praze. Přes týden pobýval na internátě.

Příprava na budoucí život

V dětském domově se společných aktivit příliš neúčastnil. Často o víkendech odcházeli z domova za přáteli a vraceli se večer. V domově měl 2–3 kamarády, se kterými trávil čas, a společně vařili. S domácími pracemi pomáhat nechtěl a o mladší sourozence se také nestaral. Přednáškám v dětském domově ohledně přípravy na život po odchodu nikdy nevěnoval pozornost. Jediným projektem,

do kterého byl zapojen, byl „Patron“, kde se naučil něco o životě po odchodu z domova. Účastnil se také Speciálních olympiád České republiky.

Situace po odchodu z dětského domova

Daniel musel z dětského domova odejít ve věku 18 let, protože zanechal studia. Pokoušel se spojit s rodinou, ale ta o něj nejevila zájem. Nemohl najít práci a musel se zaevydovat na úřad práce. Měsíc bydlel v domově na půli cesty a poté se snažil vrátit zpět do dětského domova. Začal znovu chodit do školy a do domova ho opět přijali. Po dvou měsících ale opět školy zanechal a z dětského domova musel znovu odejít. Vrátil se zpět do domu na půli cesty. Poté získal díky úřadu práce místo v restauraci jako pomocná síla v kuchyni a začal se stavět na vlastní nohy.

Aktuální situace

Aktuálně bydlí s bratrem v pronajatém bytě. Dokončil školu v oboru zednických prací a získal stálou práci v oboru. S bratrem si finančně vypomáhají.

Shrnutí

Na budoucí život podle svých slov připraven nebyl, protože se o situaci po odchodu z dětského domova příliš nezajímal. Když odešel, zjistil, jaké jsou doopravdy výdaje a jaká je hodnota peněz, které bral jako samozřejmost a nemusel si o ně dělat starost díky kapesnému v domově.

Kazuistika č. 4 – „Konečně budu s rodinou.“

David, 20 let

David byl do dětského domova již ve věku 3 let. Důvodem umístění do ústavní péče byla drogová závislost matky, otec byl ve vězení a jiný rodinný příslušník se o něj starat nemohl.

Čas v dětském domově

David byl v dětském domově od brzkého věku. Navštěvoval základní školu, poté šel studovat na střední školu, obor truhlář. Tohoto studia zanechal a šel studovat obor zednické práce do Prahy a přes týden pobýval na internátě. S dětmi a vychovateli vždy dobře vycházel.

Příprava na budoucí život

David byl po celou dobu pobytu v dětském domově spokojený s aktivitami, kterých se mohl zúčastnit. Sám často chodil vařit do kuchyně, kterou měli v dětském domově k dispozici. V domově také často pomáhal s domácími pracemi a vychovatelkám s péčí o malé děti, které pobývaly v domově. Uvedl, že vše, čemu se naučil v domově, využil poté na internátu, kde se o sebe musel postarat sám. Od 15 let věku také chodil na brigády.

Během pobytu v dětském domově byl zapojen do několika projektů, uvedl, že nejpřínosnějším pro něj byl projekt „Patron“, ve kterém díky svému patronovi poznal velké množství věcí, které ho čekali po odchodu z dětského domova. Byl také zapojen do projektu „Život nanečisto“.

Situace po odchodu z dětského domova

Z dětského domova odešel po dovršení 18 let věku. Důvodem jeho odchodu byla vidina rodiny. Pomocí sociálních sítí se spojil se sestrou, o které věděl, ale do té doby spolu nebyli v kontaktu a přestěhoval se k ní, z toho důvodu také zanechal studia na střední škole v Praze. Poté však přestoupil na střední školu v místě bydliště a dokončil studium. Po několika měsících pobytu u sestry si uvědomil, že ho pouze využívá, aby se staral o její děti a platil všechny výdaje.

Aktuální situace

V současné době David bydlí sám v pronajatém bytě a má práci v zednické firmě.

Shrnutí

Z rozhovoru s Davidem vyplynulo, že na budoucí život byl v dětském domově připraven velmi dobře, avšak až poté, co odešel, si uvědomil, že peníze pouze nevydělává a nedostává kapesné, ze kterého si mohl pořídit, co chtěl. Musel začít brát v úvahu také výdaje, o které se v dětském domově nemusel starat. Díky projektům, do kterých byl zapojen, byl připraven na život po odchodu z domova, a proto neměl kromě financí větší problémy. Poté, co odešel od sestry, se mu podařilo vydělané peníze i ušetřit a lépe si zorganizovat vlastní rozpočet.

6.4.2 Respondenti z řad vychovatelů v dětském domově

V polostrukturovaných rozhovorech s vychovateli jsem se zaměřila na následující okruhy otázek:

- Doba výkonu profese vychovatele/vychovatelky.
- Spokojenost se zázemím dětského domova.
- Nabízené aktivity v dětském domově a příprava na odchod z dětského domova.
- Návrhy na zlepšení.

Vychovatel č. 1

Muž, 30 let

Profese vychovatele v dětském domově

Profesi vychovatele v dětském domově vykonává druhým rokem, dříve působil jako učitel v dětském domově se školou.

Zázemí dětského domova

Se zázemím dětského domova není příliš spokojen, protože v porovnání s předchozím pracovištěm dětský domov nenabízí pro děti tolik možností (hřiště, tělocvična, keramická dílna, skatepark, lezecká stěna).

Aktivity v domově a příprava na budoucí život

Děti se zapojují do zájmových kroužků, v domově mají možnost vaření v kuchyňce, využívat venkovní prostory – zahrada, pískoviště, kola. Dále jsou zapojeni do různých projektů – „Život nanečisto“, „Patron“, „Podporuj mě“, „Přál/a bych si“, „Pomoz mi do života“ a další. Účastní se sportovních soutěží v rámci Českého hnutí speciálních olympiád. Účastní se také různých programů přímo v dětském domově – environmentální výchova, prevence sociálně patologických jevů.

Z rozhovoru s pracovníkem dětského domova vyplynulo, že děti jsou připravovány na život mimo dětský domov od brzkého věku. Vychovatelé jim věnují hodně času a díky projektům mají možnost se zapojit do aktivit i mimo dětský domov a poznat

reálnou situaci po odchodu z domova. Často však přednáškám o tom, co je čeká v budoucnu, nevěnují velkou pozornost.

Možnosti zlepšení

Jako možnosti zlepšení uvedl například rekonstrukci dětského domova nebo využití bazénu na zahradě (nevyužíván kvůli nákladům na provoz). Mezi programy a projekty, které v rámci domova mohou využívat, chybí větší povědomí o finanční gramotnosti. Po odchodu do života neznají hodnotu peněz, možnosti bydlení a pracovního uplatnění atd.

Vychovatelka č. 2

Žena, 51 let

Profese vychovatelky v dětském domově

Vychovatelka pracuje v tomto dětském domově 11 let. Dříve pracovala v ústavu sociální péče a také jako vychovatelka v jiném dětském domově. Její celková pedagogická praxe již činí 30 let.

Zázemí dětského domova

Na zázemí dětského domova by změnila uspořádání rodinných skupin, které nejsou v jednotlivých bytech. Dále by uvítala prostory, které by děti mohly využívat, například prostory na cvičení (tělocvična, posilovna) nebo venkovní hřiště pro sportovní využití (prolézačky, houpačky, víceúčelové hřiště na kolektivní sporty).

Aktivity v domově a příprava na budoucí život

Podle pracovnice jsou děti připravovány na život od brzkého věku. Všechny děti v dětském domově jsou zapojeny do různých projektů a programů. Velkým přínosem je podle vychovatelky organizace Múzy dětem, která zajišťuje celodenní dílny nejrůznějšího zaměření, ať už v projektu „Patron“ nebo „Život nanečisto“. Dále jsou děti zapojeny do Českého hnutí speciálních olympiád a mají velké vlastní kulturní a sportovní vyžití (Běžecký festival, letní a zimní ozdravné pobyty při organizaci, letní tábory pro děti, akce se sponzory, zážitkové akce pořádané zřizovatelem).

Možnosti zlepšení

Jako možnosti zlepšení vidí pokusit se podat žádost o přestavbu dětského domova a zajistit přes sponzorské dary vybudování víceúčelového hřiště v areálu dětského domova.

Dále uvádí, že ve dřívějších letech pravidelně docházeli do dětského domova odborníci s přednáškami o finanční gramotnosti, bohužel poslední dva roky se o tomto tématu děti mohou dozvědět pouze od vychovatelek.

Vychovatelka č. 3

Žena, 64 let

Profese vychovatelky v dětském domově

Tato žena vykonává profesi vychovatelky již 43 let. Od počátku této pedagogické praxe působí právě v dětském domově, kde probíhalo výzkumné šetření.

Zázemí dětského domova

Vychovatelka je spokojena se zázemím dětského domova. Myslí si, že děti mají dostatek sportovního vyžití mimo dětský domov, pouze by v areálu uvítala možnost znovu využívat vybudovaný bazén.

Aktivity v domově a příprava na budoucí život

Dle názoru vychovatelky je velmi důležité připravovat děti na budoucí samostatný život již od brzkého věku. Děti se zapojují do různých aktivit, jako jsou domácí práce, vaření nebo sezónní práce na zahradě.

Důležité jsou projekty, do kterých se děti zapojují. Velmi důležitým projektem je „Patron“, do kterého se však mohou zapojit pouze chlapci. Bohužel nejsou zapojeni všichni. Velice přínosný je projekt „Život nanečisto“, díky kterému děti poznají alespoň některé situace, které je v životě čekají a na které se nemohou připravit uvnitř dětského domova.

Velmi důležité jsou také přednášky – prevence sociálně patologických jevů, kde se seznámí s ochranou před šikanou a kyberšikanou, násilím, diskriminací,

xenofobií, nepřátelstvím, násilím a dozví se více o nebezpečí užívání návykových látek.

Možnosti zlepšení

Možností zlepšení by podle ní bylo pokusit se najít řešení, aby se mohl provozovat zahradní bazén. Bylo by také dobré pokusit se zapojit více chlapců z dětského domova do projektu „Patron“ a zajistit pro všechny v dětském domově přednášky nebo workshopy, které by dětem pomohly naučit se zacházet s penězi nebo s vyřizováním různé dokumentace například na úřadech.

7 SHRNU TÍ A DOPORUČENÍ

7.1 Shrnutí

Podle všech respondentů probíhá příprava na odchod z dětského domova po celou dobu pobytu v zařízení a o budoucím životě společně hodně diskutují. Pomoc dospívajícím probíhá i po jejich odchodu z domova.

Pracovníci učí děti samostatnosti, hospodaření s penězi a domácím pracím. V případě zájmu dětí jim pomáhají i s vařením a někdy společně pečou. Od 15 let jsou podporováni v hledání přivýdělku (brigády).

V dětském domově mají děti možnost zapojit se do různých akcí, aktivit a programů. Nejdůležitějším pro budoucí život dospívajících, kteří opouštějí dětský domov, je však možnost zapojení se do různých projektů.

Z rozhovorů s lidmi, kteří již dětský domov opustili, vyplývá, že se neobávali samostatného života, ale až po odchodu zjišťovali, co vše to obnáší. I přesto, že po odchodu z dětského domova dostali určitý finanční obnos do začátku, největší problém měli právě s hospodařením s penězi a se sháněním práce (především kvůli nedokončenému vzdělání).

Děti v dětském domově jsou velmi dobře seznámeny s programy a projekty, kterých se mohou účastnit. Pracovníci i bývalí svěřenci dětského domova se však shodují na nedostatečném poskytování informací z oblasti finanční gramotnosti, vyřizování potřebných dokumentů a komunikace s úřady.

7.2 Doporučení vzdělávacích aktivit usnadňujících přechod na trh práce

Finanční gramotnost

Na základě výzkumného šetření vyplynulo, že mladí lidé z dětských domovů i jejich zaměstnanci vidí největší rizika v nedostatečném povědomí o finanční gramotnosti. Z toho důvodu by mým doporučením bylo znovu zkontaktovat externí lektory a opět zavést přednášky týkající se finanční gramotnosti. Řešením by také bylo domluvit se se společnostmi zabývající se vedením kurzů finanční gramotnosti

o možnosti účasti na takovém kurzu. Další alternativou by mohla být návštěva úřadu práce, se kterým dětský domov spolupracuje a kde také tyto kurzy probíhají nebo kde by mohli zaměstnanci v rámci Informačního a poradenského střediska tyto informace mladým lidem opouštějícím dětský domov poskytnout či předat.

Možností by bylo pokusit se zapojit děti přímo do konkrétního projektu, a to například „*Finanční gramotnost pro děti z dětských domovů*“, který je realizován studentským spolkem Mise naděje, z.s. Tento spolek realizuje výjezdy do dětských domovů, kde poté zapojují děti do různých aktivit, které se týkají financí, rozpočtu atd. Tyto aktivity realizují ve formě tříhodinových intenzivních seminářů (Finanční gramotnost pro děti z dětských domovů, online, 2017-02-02).

Jako další možnost by bylo vytvoření projektového dne, například ve spolupráci s úřadem práce.

Riziko však vidím v nedostatečném zájmu dětí z dětských domovů o takové programy a kurzy, případně nevěnování pozornosti takovým přednáškám a aktivitám.

Vyřizování dokumentů a komunikace s úřady

Dále by bylo vhodné, kdyby veškeré vyřizování dokumentů a komunikace s úřady probíhalo přímo dětmi pouze za pomoci a asistence vychovatelů. Bylo by také vhodné vyzkoušet v rámci dětského domova s dětmi vyplňování různých dokumentů, vypisování složenek a podobně.

Rizika však vidím v časové náročnosti, protože vychovatelé často tyto úkony vyřizují ve svém volném čase. Potřebné dokumenty jsou vyřizovány i za přítomnosti dětí, ale pro usnadnění a urychlení celého procesu nejsou k samotnému vyřizování pouštěni, pouze se například podepíší na stanovené místo.

Komunikace s mladými lidmi, kteří již dětský domov opustili

Další možnou variantou, jak poukázat na problémy adolescentů, kteří opouštějí dětský domov, je realizace besed nebo schůzek s lidmi, kteří již dětský domov opustili a byli by ochotni přijít zpět do domova a podělit se o své zkušenosti, dojmy, ale také problémy, se kterými se potýkali. Taková komunikace s bývalými chovanci by mohla mít na děti větší dopad, mohly by brát situace vážněji a věděly by, na co je dobré se zaměřit a připravit do budoucna.

8 ZÁVĚR

Bakalářská práce na začátku seznamovala s pojmem adolescence a zabývala se také přípravou na povolání a volbou povolání osob v adolescentním věku. V práci byly dále vymezeny problémy dětí, které jsou dlouhodobě vychovávány v dětských domovech, ať je to deprivace či postrádání rodiny. Dále byla v teoretické části vymezena ústavní výchova v České republice a legislativa zabývající se touto problematikou. Také byla definována jednotlivá zařízení pro výkon ústavní výchovy. Práce také seznamovala s problematikou ústavní výchovy. Práce se též zabírala osobností vychovatele v dětských domovech, požadovaným vzděláním těchto pedagogických pracovníků a jejich rolí vychovatele v dětském domově. Dalším důležitým bodem byl trh práce a zaměstnanost, definování pojmu nezaměstnanost a vymezení skupin ohrožených na trhu práce. Posledním, ale ne méně důležitým tématem bylo již samotné opouštění zařízení ústavní výchovy. Byly zde uvedeny obtíže, se kterými se adolescenti potýkají při opouštění dětského domova a jejich možnosti při opouštění tohoto zařízení. Bylo zde poukázáno na možnosti bydlení a pracovního uplatnění při opuštění dětského domova. Dále byly uvedeny některé projekty, které usnadňují přechod z dětského domova na trh práce a vstup do samostatného života.

Praktická část nejdříve seznamovala s cíli a metodikou výzkumu, dále také s výzkumným souborem. Poté přišel na řadu samotný výzkum, který probíhal pomocí rozhovorů s mladými lidmi, kteří již dětský domov opustili a s vychovateli z konkrétního dětského domova. Na základě odpovědí respondentů, kteří již opustili dětský domov, byly tvořeny kazuistiky.

Cílem této práce bylo zjistit aktuální situaci adolescentů z dětských domovů při vstupu na trh práce a identifikovat obtíže, se kterými se potýkají. Dílčím cílem bylo vytvořit doporučení vzdělávacích aktivit pro rozvoj kompetencí pro řízení kariéry a hladšího vstupu na trh práce pro dospívající z dětských domovů.

Hlavní cíl i dílčí cíle bakalářské práce se podařilo splnit a na základě poskytnutých informací se podařilo zjistit, že mladí lidé jsou v dětských domovech na samostatný život připravováni od brzkého věku, ale často tomu sami nevěnují dostatek pozornosti. Této situaci by se dalo zamezit poukázáním na konkrétní problémy adolescentů,

kteří již dětský domov opustili, a to například realizováním besed s těmito mladými lidmi. Nejdůležitější je pro ně zapojování se do projektů, které jim ukazují „skutečný“ život. Mladým lidem v dětském domově by pomohlo absolvovat kurzy finanční gramotnosti nebo účast na přednáškách na toto téma či kontakt s Informačním a poradenským střediskem na úřadu práce, se kterým dětský domov také spolupracuje. Dále by pro ně bylo vhodné přímo zažívat vyřizování potřebných dokumentů a komunikovat s úřady pouze za pomoci či asistence vychovatelů. Další nápomocnou aktivitou by pro ně mohl být nácvik vyplňování různých dokumentů, složenek a podobně.

Díky mé vlastní zkušenosti s prací v dětském domově jsem neměla problém s hledáním potřebných respondentů, se všemi mám přátelský vztah, a to mému výzkumu dodalo na uvolněné atmosféře a důvěře při probíhajících rozhovorech.

Problematika odchodu z dětského domova mě zajímá právě z důvodu mé praxe v tomto zařízení a také proto, že jsem byla na odborné praxi na úřadu práce, kde jsem potkala známé, kteří z dětského domova odešli a nevěděli, co vše život mimo dětský domov obnáší a jak se s tím vypořádat.

Zpracování této práce mi pomohlo s podrobnějším seznámením se s druhy ústavní výchovy a legislativou týkající se této problematiky. Měla jsem také možnost opět přijít do kontaktu s lidmi, kteří dětský domov opustili a zjistit, jaká je jejich aktuální situace a jejich život po odchodu z dětského domova.

9 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BARTOŇOVÁ, Miroslava, ed. a VÍTKOVÁ, Marie, ed. *Přístupy ke vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení na základní škole: sborník z konference s mezinárodní účastí*. Brno: Paido, 2007. 128 s. ISBN 978-80-7315-150-8.

BITTNER, Petr et al. *Děti z ústavů!: právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Brno: Liga lidských práv, ©2007. 72 s. Práva v souvislostech. ISBN 978-80-903473-4-2.

BUCHTOVÁ, Božena a kol. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2002. 236 s. Psyché. ISBN 80-247-9006-8.

BUCHTOVÁ, Božena, ŠMAJS, Josef a BOLELOUCKÝ, Zdeněk. *Nezaměstnanost*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. 187 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4282-3.

ECHAUDEMAISON, Claude-Daniele et al. *Slovník ekonomie a sociálních věd*. Překlad Marie Bednaříková. 1. vyd. Praha: EWA, 1995. 419 s. ISBN 80-85764-13-X.

FALTÝNEK, Vlastimil. *Příprava mládeže na život mimo dětský domov*. Bulletin: Federace dětských domovů ČR, č. 67, 2007.

FEDOROVÁ, M. *Co potřebuje dítě v dětském domově?*. Vychovávatel, 2005, č. 10. s. 36. ISSN 0139-6919.

FRINTA, O. a D. MELICHAROVÁ. *Náhradní péče o dítě: právní rámec v obecných souvislostech*. In: *Náhradní výchova dětí: možnosti a meze*. 1. vyd. Praha: Právnická fakulta UK, 2008. ISBN 978-80-87146-05-7.

HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. 437 stran. ISBN 978-80-262-0982-9.
- KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Diagnostika a reparaibilita psychické deprivace*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. 139 s. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas paedagogica, series Monographica; 10.
- LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.
- LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., dopl., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011. 399 s. ISBN 978-80-246-1983-5.
- MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.
- MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. 151 s. Studijní texty; sv. 6. ISBN 80-901424-9-4.
- MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 159 s. Studijní texty; sv. 8. ISBN 80-85850-76-1.
- MELGOSA, Julián. *Žít naplno: kniha o dospívání*. 1. vyd. Praha: Advent-Orion, 1999. 191 s. ISBN 80-7172-300-2.
- MUSIL, Petr et al. *Ekonomie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 412 s. ISBN 978-80-7380-126-7.
- MÜHLPACHR, Pavel. *Vývoj ústavní péče: (filosoficko-historický pohled)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 49, [2] s. ISBN 80-210-2512-3.

OPATŘILOVÁ, Dagmar, ed. *Pedagogicko-psychologické poradenství a intervence v raném a předškolním věku u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 292 s. ISBN 80-210-3977-9.

PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 203 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3470-5.

PRŮCHA, Jan, MAREŠ, Jiří a WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. 322 s. ISBN 80-7178-579-2.

SKALKOVÁ, Jarmila aj. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu: vysokoškolská učebnice pro studenty filozofických a pedagogických fakult*. 1. vyd. Praha: SPN, 1983. 204 s. Učebnice pro vysoké školy.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 143 s. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠKOVIERA, Albín. *Trendy náhradnej výchovy*. Vyd. 1. Bratislava: Petrus, 2007. 172 s. ISBN 978-80-89233-32-8.

ŠVARŤÍČEK, Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VACÍNOVÁ, Marie, TRPIŠOVSKÁ, Dobromila a FARKOVÁ, Marie. *Psychologie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 240 s. ISBN 978-80-7452-008-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.

VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v České republice: (charakteristika jednotlivých dětských domovů)*. Praha: Aula, 1999. 268 s. ISBN 80-902667-6-2.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Care work: gender, class, and the welfare state [online]. New York: Routledge, 2000 [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10061102>

Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života. V zájmu dítěte [online]. [cit. 2016-11-10]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/567106-Dlouhodobapriprava-deti-s-narizenou-ustavni-vychovou-na-vstup-do-samostatneho-zivota.html>

Finanční gramotnost pro děti z dětských domovů. Mise naděje. [online]. [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <http://misenadeje.cz/financni-gramotnost.html>

Job club. MPSV. [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/obcane/jobclub>

Můj byt. Mikuláš o.p.s. [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <http://mujbyt.org/clanek.php?menu=15&menu1=24>

Najdi svůj směr. Nadace Terezy Maxové. [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <https://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Programy-2004-2006/Iniciativy-Spolecenstvi/EQUAL/Projekty/Najdi-svuj-smer>

Patron. Liga otevřených mužů a Múzy dětem o.s. [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <http://ipatron.cz/o-projektu/>

Podporuj mě. Dejme dětem šanci o.p.s. [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <https://www.dejmedetemsanci.cz/1/podporuj-me/36/o-projektu.html>

Postav se na vlastní nohy. Spolu dětem o.p.s. [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <http://www.spoludetem.cz/postav-se-na-vlastni-nohy/>

Program Záruky pro mládež. MPSV. [online]. [cit. 2016-10-20]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/16867>

Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění. Zákony pro lidi [online]. [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/sbirka>

Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2016-11-10]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/strateg_zam_2020/strategiepz2020.pdf

Vzdělávací a motivační program pro děti opouštějící dětské domovy s cílem uplatnění na trhu práce. Forkys. [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <https://esf2014.esfcr.cz/dap/LW/Views/Core/Detail?action=get&id=54002A2C-6C1A-4390-BD2C-C7EC05E9FE27&idForm=73796f02-af07-40b9-b717-9fc2a7764287&idbo=b4293004-1ec0-467c-ac50-7c241c3f373d>

Život nanečisto. Múzy dětem o.s. [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <http://www.zivotnanecisto.cz/projekt.html>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Otázky kladené při výzkumném šetření

Příloha č. 2 – Informované souhlasy respondentů